

SEVİNÇ ÇOKUM'UN HİKÂYELERİNDE TAHKİYENİN ÜÇ UNSURUNA (ZAMAN, MEKÂN, ŞAHIS KADROSU) UMUMÎ BİR BAKIŞ*

A General View Three Elements Of Narration (Time, Place, And Person) In Sevinç Çokum's Stories

Ayfer YILMAZ**

Özet

Bu makalede günümüz yazarlarından Sevinç Çokum'un hikâyeleri ve hikâyelerinde zaman, mekân ve şahıs kadrosu üzerinde durulmaktadır. Çalışmamızda Sevinç Çokum'un altı hikâye kitabı esas alınmıştır. Öncelikle adı geçen kitapları kısaca tanıttık. Daha sonra söz konusu kitaplardaki toplam seksen dört hikâyeyi yukarıda ifade ettiğimiz unsurlar bakımından değerlendirdik. Bu değerlendirmemizin sonucunda gördük ki; Sevinç Çokum'un hikâyelerinde tercih edilen zaman genelde aktüel zamandır. Bu eserlerde mekân seçiminde de gerçek hayata yakınlık gözetilmiştir. Şahıslar kadrosu günlük hayatta rastlayabileceğimiz, canlı kişilerden oluşur. Dolayısıyla Sevinç Çokum'un hikâyelerinde ortalama Türk insanı ve sosyal hayatın içinde bireyin varoluş mücadelesi tahkiyelendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sevinç Çokum, hikâye, zaman, mekân, şahıslar kadrosu.

Abstract

In this article we are dealing with Sevinç Çokum'a stories and with time, place and person staff in her stories. In our study, six-story book based on Sevinç Çokum. Firstly introduced briefly mentioned in the books. Then we appreciated eighty four stories in mentioned book from end of our appreciation that current time is usually preferred when Sevinç Çokum's stores. Sevinç Çokum preferred generally present perfect, even present tense. She preferred to be ear to real life for choosing places in these Works. Persons staff are live types that we can meet in everyday life. So Sevinç Çokum has narrated average Turkish people and in the social life of the individual struggle for existence in her stories.

Keywords: Sevinç Çokum, story, Time, Place, Persons Staff.

* Bu makale, *Sevinç Çokum'un Hikâye ve Romanlarında Zaman, Mekân ve İnsan Unsuru* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayilmaz@gazi.edu.tr

Hikâye, tahkiyeli anlatım türlerinden biridir. Türk edebiyatında Tanzimat dönemine kadar gelenekli halk hikâyeciliği gelişerek başarılı örnekler ortaya koymuş, Tanzimat'tan sonra batılı tarzda tahkiye örnekleri günümüze dek varlığını sürdürmüştür. Günümüzde de Türk hikâyeciliği güçlü kalemler vasıtasıyla önemini muhafaza etmektedir ki, bu kalemlerden biri de Sevinç Çokum'dur. O, sosyal hadiselerin insanın iç dünyasında yarattığı akisleri ortaya koyduğu eserleriyle Türk hikâyeciliğinin önemli yazarlarından biri olmaya hak kazanmıştır.

Romanda olduğu gibi, klasik hikâyede de tahkiye unsurları gerçeğimsi bir dünyada vücut bulur. Bu unsurlardan en önemlileri zaman, mekân ve şahıs kadrosudur. Biz burada sanatçının hikâyelerini kısaca tanıttıktan sonra, bu hikâyelerde zaman, mekân ve şahıslar kadrosu hakkındaki tespitlerimizi sunacağız.

I. SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI***

Türk edebiyatına 1970'li yıllardan itibaren hikâye ve romanlarıyla katkı sağlayan, Sevinç (Çerçioğlu) Çokum, 25 Ağustos 1943'te İstanbul, Beşiktaş'ta dünyaya gelir. Babası Siirt'e bağlı Aydınlar kasabasından, nüfusa Abdurrahim olarak kaydedilen Abdurrahman Efendi'dir. Abdurrahim Efendi, çerçilikle uğraşan bir göç çocuğudur.

Sevinç Çokum'un ifadesine göre dedesi savaşta şehit düşen bir kahramandır. Amcaları da hastalık vb. sebeplerle vefat edince, yörenin hocaları ailenin göç etmesini tavsiye ederler. O günlerde 7-8 yaşlarında olan babası, ağabeyi ile birlikte, yöreden bazı kimselerle, İstanbul'a göç ederler. Bir süre sonra Çanakkale Savaşı başlayınca, amca Abdulkadir Efendi, Çanakkale'ye gider ve şehit olur. İstanbul'un işgal altında olduğu bu yıllarda, Abdurrahim Efendi, çeşitli işler yaptıktan sonra, Beşiktaş'ta bir ecnebinin yardımıyla ayakkabı boya ve cilasının imalatını öğrenir.

Abdurrahim Efendi, bir müddet sonra Kastamonulu komşularının yeğeni Saadet Hanım'la evlenir. Genç çift, yabancılara ait bir tren şirketinin vagonunda yaşar. Daha sonra Çırağan Caddesi'nde ahşap bir eve taşınırlar.

*** Yazarın hayatı hakkındaki bilgiler, kendisiyle 3 Haziran 1996 tarihinde yaptığımız görüşme neticesinde tamamlanmıştır.

Sevinç Çokum, bu evde dünyaya gelir. Ailenin maddi durumu düzelince de Beşiktaş'ta aldıkları evde ikamet ederler.

Büyük ablası Sadiye Hanımın yönlendirmesiyle müziğe ilgi duymaya başlayan Sevinç Çokum, 13 yaşından itibaren 7 sene boyunca bir Ermeni madam nezaretinde klasik batı müziği eğitimi alır. Çocukluğunda Karagöz oynatmayı seven yazar, ilkokul sıralarında edebiyatla da alakadar olmaya başlar.

İlkokula Tuzbaba'da başlayan sanatçı, birinci sınıfta tifo hastalığı nedeniyle zafiyet geçirir. Okuma yazmayı kendi kendine öğrenir. Yazarın çocukluğu, birbiriyle çok iyi anlaşılan insanların yaşadığı Yıldız'da geçer. İlkokulu Büyük Esmâ Sultan İlkokulu, orta öğrenimini Çırağan'daki Beşiktaş Kız Lisesinde tamamlar. Lise yıllarında babasının da teşvikiyle edebiyata ilgisi artar. Peyami Safa, Necip Fazıl, Orhan Seyfi Orhon'u babasının sayesinde tanır.

27 Mayıs İhtilali, Sevinç Çokum'u da etkiler. Kudret gazetesinin açtığı "CHP niçin iktidara gelmemelidir?" konulu bir yarışmada ikincilik kazanır. Bu başarı sayesinde edebiyata ilgisi daha da çoğalan yazar, İstanbul Üniversitesi, Türkoloji Bölümü'ne girer. Ancak burada aradığını bulamaz. Parti faaliyetlerine yönelir. AP'nin Beşiktaş Gençlik Teşkilatı'nı kurar. O yıllarda Şişli AP Gençlik Teşkilatı başkanı Rıfat Çokum'la tanışır -ve henüz tahsili devam ederken- evlenir (7 Ekim 1967). Bu tarihten sonra Çokum soyadını kullanmaya başlar.

Sevinç Çokum, üniversite eğitimini, eşinin desteğiyle tamamlar. 1970-1973 yılları arasında Özel Anadolu Lisesinde edebiyat öğretmeni olarak çalışır. Çokum, 1976-78 yıllar arasında Türk Edebiyatı Dergisi'nin, Yazı İşleri Müdürlüğü, 1975-78 yılları arasında Kültür Bakanlığı, Halk ve Çocuk Yayınları Komisyonu üyeliği ile 1983-1986 yıllarında Cönk Yayınları'nda müdürlük yapar.

Hikâyelerinde umumiyetle, "*İstanbul'un geleneksel sosyal dokusundan kesitler*" sunan¹, romanlarında "*sosyal konular kadar tarihe de*" yer veren yazar, eserleriyle Türk edebiyatına hizmet etmeğe devam etmektedir.

¹ Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi C. I (2001), İstanbul YKY, s. 253.

Sevinç Çokum'un, aşağıda inceleyeceğimiz hikâye kitaplarından başka, *Zor* (1977), *Bizim Diyar* (1979), *Hilâl Görününce* (1984), *Ağustos Başağı* (1989), *Çırpıntılar* (1991), Türkiye gazetesinde tefrika edilen *Gülyüzlüm* (1989, Türkiye Gazetesi, 1 Şubat- 5 Haziran tarihleri arası) adlı romanları² ile radyofonik çalışmaları ve senaryoları da bulunmaktadır. *Beyaz Sessiz Bir Zambak* (TRT 2'de) ile *Yeniden Doğmak* (TRT 1'de) televizyona uyarlanmış eserleridir.

Hikâye ve yazılarını *Hisar*, *Türk Edebiyatı*, *Töre*, *Kaynaklar*, *Tepe*, *Kültür Dünyası*, *Yağmur* dergileri ile *Türkiye* gazetesinde yayımlayan³ Sevinç Çokum, roman ve “klasik anlatım tekniğine dayalı” hikâyeleriyle, “büyük kentlerdeki orta halli ve yoksul insanların” meselelerine değinmiş, bu insanların iç dünyalarına yönelmiştir (Aydın 2001:86). Çokum, gazete yazılarını, *Güzele Bakan Karınca* (1997) ile *Vaktini Bekleyen Tohum* (2000)'da bir araya getirilmiştir.

II. SEVINÇ ÇOKUM'UN HİKÂYELERİ

İlkin “özellikle kadın ve çocukları temel alan” ve “*Memduh Şevket Esendal anlayışının devamı sayılabilecek nitelikte*”ki (Enginün 2001:358) hikâyeleriyle edebiyat dünyasına merhaba diyen Sevinç Çokum, kendi hikâyelerini şöyle tanımlamaktadır:

“... Benim hikâyelerim başlangıçtan bu yana bilinen kırmak şeklinde tezahür ederek bir çeşit savruluk diyeyim ya da kayma halinde ortaya çıktılar. Benim derli tolu hikâyelerim de vardır ama çoğu bir iç döküş ve savruluk halinde kendini gösterir. Ne var ki bu savruluk kendi içinde dikkatle bakılırsa bütünlüğünü korur. Yani bilinçsiz bir dağılış değildir bu.” (Sevinç Çokum'dan Aktaran Lekesiz 2001: 270)

Sevinç Çokum'un ilk hikâye kitabı “*Eğik Ağaçlar*”dır. 1972'de basılan eser, bireylerin yaşamlarındaki çalkantılara ışık tutmakla birlikte, Türk okuyucusunun günlük hayatından gerçek izler, yansımalar taşımaktadır. On dokuz hikâyeden meydana gelmiş olan *Eğik Ağaçlar*'ı sanatçı şöyle değerlendirir: *İlk hikâyelerim olan 'Eğik Ağaçlar'ı, hayatın şurasından*

² 1997 tarihinden sonra yazar, *Karanlığa Direnen Yıldız* (1996), *Deli Zamanlar* (2000), *Gece Rüzgârları* (2004), *Tren Burdan Geçmiyor* (2007) adlı romanlara da imza atmıştır.

³ Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi C. I (2001), İstanbul YKY, s. 253.

burasından çekilmiş olan resimlere benzetiyorum. Daha çok çocukluğumdaki izlerden yola çıkılarak ve şiir duygularıyla yazıldı." (Kabaklı 1994: 601). *Eğik Ağaçlar*'daki⁴ hikâyelerin bir kısmı daha sonra *Evlerinin Önü* adlı eserle tekrar okuyucuyla buluşmuştur.

On beş hikâyeden oluşan ikinci hikâye kitabı *Bölüşmek* (1974)⁵te yine "yaşanan" ve yazarın çevresinde gördüğü, tanıdığı insanların hikâyeleri yer alır. Bu hikâyelerinde sanatçının; "sevimli gözlemleri, ince ve duygulu anlatımı ön planda gelmektedir." (Enginün 1974:15-16) Ayrıca; "Yazarın çeşitli kesitlerini verdiği İstanbul insanları ve yaşayışlar, bilhassa iyi tanıdığı Beyoğlu semtine dair canlı intibalar" (Enginün 1974: 15-16) da bu hikâyelerde mevcuttur. Çokum burada, günlük hayatın koşturması içinde, kimi zaman bir çıkış arayan, kimi zaman boyun eğen "kadın" kahramanların dünyalarına yer verir.

Bölüşmek'te on beş hikâye yer almaktadır. Bu hikâyelerin bir kısmı *Bir Eski Sokak Sesi* (1993) adlı kitapla tekrar okuyucuyla buluşturulur.

1976'da *Makina*, okuyucuya sunulur⁶. Burada da, diğer hikâye kitaplarındaki gibi "hayatın bütünü, insanın kendisi vardır. Kültürüyle, inançlarıyla, derdiyle Türk cemiyeti vardır." (Ercilasun 1977: 22-24). Yazar, bu eserin kendisi için "yeni bir arama döneminin ilk örneği" (Kabaklı 1994: 602) olduğunu ifade etmektedir. Milli ve bizim olanı bulma çabasının verildiği bu kitapta Sevinç Çokum;

"... umutla yoğrulmuş fakat çaresiz; güçlü, imanlı fakat biraz tembel; fakir fakat iyiliksever ve gönlü zengin; değişmeye mecbur olduğunu hisseden, fakat değişmemesi gereken bir şeyler olduğundan emin olan bizim insanımızı, masum ve mağrur milletimizi..." anlatmaktadır. (Tural 1994:241-242).

Makina'daki hikâyelerden bazıları daha sonra *Evlerinin Önü* (1993) adlı kitaba dâhil edilmiştir.

⁴ Bu çalışmamızda eserin ilk baskısından (1972) istifade ettik.

⁵ Biz eserin ikinci baskısını (1984) inceledik.

⁶ Eserin ilk baskısından (1976) istifade ettik.

Bundan sonraki hikâye kitabı *Derin Yara* (ilk baskısı 1981)'da⁷, sanatçı sosyal ve siyasi meselelere yoğun bir dikkatle eğilmektedir. On beş hikâyeden oluşan eser; “1980 öncesinde genellikle milliyetçi çevreleri anlatır. İşçisinden öğrencisine kadar yokluklarla, kanla dokunmuş bir dönemin hikâyeleri”nden (Kabaklı 1994: 602) meydana gelmiştir. *Derin Yara*'daki hikâyelerin bir kısmı *Evlerinin Önü* adlı kitapla, bir kısmı da *Onlardan Kalan* adlı eserle tekrar okuyucuya sunulmuştur.

Onlardan Kalan (1987)⁸, Sevinç Çokum'un, “hikâyede daha derinleştiği”ni ifade ettiği, “kaybedilmiş güzellikleri, insanları, evleri” (Kabaklı 1994: 602) özenli bir anlatımla aradığı hikâyelerden oluşur. Sanatçı bu eserde “Günümüz Türkiye'sinde devam eden çağdaşlaşma ve bunun tabii sonucu olan değişmeyi ve bu değişme içerisinde Türk insanını” (Argunşah 1988: 70-72) ele alır. Bu insanlar, “çok belirgin bir tipik özellikleri olmayan, şurada burada her zaman karşılaşabileceğimiz” (Taha 1988: 273) türden kişilerdir.

Onlardan Kalan'daki on altı hikâyeden altısı *Derin Yara*'da da yer alan hikâyelerdir. Diğer on ikisi ise, ilk defa okuyucuya sunulur.

Çokum'un incelediğimiz son hikâye kitabı, on hikâyenin yer aldığı *Rozayla Ana*'dır⁹. Burada, artık her yönüyle usta bir kalemden çıkmış olan hikâyeleri buluruz. Bu hikâyelerin temel konusu “yersiz-yurtsuzluk”tur (Toros 1994: 233-234). Bu konu kimi zaman *Rozalya Ana*'daki gibi hakiki manasıyla karşımıza çıkarken, kimi zaman yerinden sökülmüş bir ağaç ya da okyanus aşırı memleketlerden koparılıp getirilmiş bir kuş vasıtasıyla sembolize edilerek sunulur.

III. SEVİNÇ ÇOKUM'UN HİKÂYELERİNDE ZAMAN, MEKÂN VE ŞAHİS KADROSU

A. Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Zaman Unsuru

Klasik tahkiyeli eserlerde kişiler ve olaylar belli bir süre zarfında varlık gösterir. Hikâye ya da romanın “genel terkiibini meydana getiren temel

⁷ Bu çalışmada eserin ikinci baskısından (1984) yararlandık.

⁸ Biz eserin ikinci (1993) baskısını kullandık.

⁹ 1997 tarihinden sonra Sevinç Çokum'un *Beyaz Bir Kıyı* (1998) ve *Gece Kuşu Uzun Öter* (2001) adlı hikâye kitapları da okuyucuyla buluşmuştur.

unsurlar” (Tekin 1989:24) arasında yer alan zaman kavramı, “(...) *itibari de olsa insan ve hayatla ilgilidir. Bu sebeple, insanı ve hayatı yansıtma durumuyla karşı karşıya bulunan her tahkiyeli eserin belli veya belirsiz, net veya karışık, statik veya dinamik bir zaman dilimini içermesi kaçınılmazdır.*” (www.edebiyatsanat.com, 14.04.1012, 00: 58).

Geçmiş, hâl, gelecek şeklinde üçlü zaman tablosu, sanatkârın dünyayı, insanları ve olayları yorumlayışına göre değişiklik gösterir¹⁰. Her sanatçının zamanı algılayışı ve değerlendirişi ile zamana yüklediği mana farklıdır. Bu farkın ortaya çıkarılması sanatçının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

Sevinç Çokum, “*geçmiş zaman boyutunu, tarih şuuruna dönüştürerek işleyen*” (Tağızade Karaca 2006:290) bir yazardır. Geçmiş zamana olan ilgisini, “*Geçmişe dönmeyi seviyorum. Yarınlara bakmaktan hoşlanmıyorum. Hikâyelerimde de ben geçmişte yaşıyorum.*” (Yılmaz 1997: 25) şeklide ifade eder. Buna rağmen, Sevinç Çokum'un zaman anlayışı geçmişten günümüze bir bütünlük gösterir. Bu anlayış yazarın roman ve hikâyelerinde açıkça görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Sevinç Çokum'un zamanı algılayışı ve yorumlayışında, geçmiş ile hal arasında gidiş-gelişler söz konusudur.

İlk hikâyelerinde çocukluk dönemini işlediğini ifade eden (Sevinç Çokum'dan Aktaran Tağızade Karaca 2006:295) Çokum, yaşadığı dönemin olaylarını ve insanların hikâyeye ederken, onların geçmişten taşıdıkları izleri büyük bir ustalıkla, özenli bir anlatımla ifade eder.

O, yüzü maziye dönük, ancak yaşadığı zamanı da gözden kaçırmayan bir yazardır. Umumiyetle yaşadıklarından, etrafında şahit olduğu olaylar ile tanıdığı insanlardan hareket eden Sevinç Çokum'un hikâyelerinde hâkim zaman, yazarın hatta birçok okuyucusunun da şahidi olduğu yıllardır. Bu hikâyelerde özellikle 1970'lerden sonrasının sosyal ve siyasi bir panoramasını, canlı bir tablosunu görmek mümkündür. Böylece yazarın hikâyelerinin, umumiyetle mazinin de hatırlanmasıyla iki farklı zaman

¹⁰ Nurullah Çetin'in roman için önerdiği zaman tasnifini burada zikretmek isteriz. Çetin, roman incelemesinde zaman nesnel, vaka zamanı ve anlatma zamanı olarak tasnif eder. Nesnel zaman takvime bağlı zaman, vaka zamanı öyküde olayların geçtiği zaman, anlatma zamanı ise “*geçen olayların birisi tarafından öğrenilip anlatıldığı, aktarıldığı, okuyucuya sunulduğu*” zamandır. (Nurullah Çetin, Roman Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap Yayınları, 7.Bs., Ankara 2009, s.127-132).

boyutu ile hâl-mazi-hâl biçiminde, geçmişe yapılan bir yolculuk hissi uyandırdığı görülür.

Sevinç Çokum'un hikâyelerinde nesnel zaman, üç biçimde karşımıza çıkar:

1. Eserlerini yazdığı dönemler.
2. Kendi mazisine ait dönemler.
3. Tarihî dönemler.

Birinci grupta yer alan 79 hikâyede vaka zamanı, 1970'li ilâ 1990'lı yıllar arasındaki zamandır. Dönemin siyasi ve sosyal dalgalanmaları, hareketliliği ve bunun fertlerin içtimai ve hususi hayatları ile psikolojileri üzerindeki tesiri ustaca hikâye edilir.

İkinci grupta, yani yazarın mazisine ait dönemleri anlatan 8 hikâye bulunmaktadır. Yazarın çocukluk ve genç kızlığa geçtiği yılların vaka zamanı olarak seçildiği bu hikâyelerde dönemin hadiselerine de yer verilir.

Üçüncü grupta değerlendirdiğimiz, tarihi dönemleri anlatan hikâyeler ise sanatçının tarihî romanlarını hatırlatır tarzdadır. Sayısı 18'i bulan bu hikâyelerde, Osmanlı İmparatorluğu zamanından başlayarak Cumhuriyet Türkiye'sinin belli hadiselerine atıfta bulunulur.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, her yazarın zaman tasarrufunu değişik yönleriyle ele almak mümkündür. Çokum'un hikâyelerinde mevsim tercihi ve günün saatlerine göre zamana yüklediği fonksiyona bakacak olursak, 27 hikâyede ilkbahar, 21 hikâyede yaz, 20 hikâyede sonbahar, 12 hikâyede kış mevsimi fonda yer alır.

Buna göre, Sevinç Çokum'un en fazla tercih ettiği mevsim, ilkbahardır.

Sarsıntı adlı hikâyeden adlıığımız aşağıdaki bölümde yazarın hemen her eserinde karşımıza çıkan, hayata umutla bakmak gerektiği mesajı açıkça hissedilmektedir:

"Bahar gelmelidir. Sahipsiz herbirşeyi kucaklamalı. Sahipsiz yaprakları, tomurcukları, sahipsiz evleri, çocukları, hüznü ve yalnızlığı..." (Çokum 1984: 105).

Yazar, ümitlerin yeniden filizlenmesini görmek istediğini, eserlerine de aksettirmiştir. Hayatın bütün olumsuzluklarına rağmen yaşanabilecek

güzellikler olduğunu insanlara anlatmak arzusunun hissettiren yazarın, ikinci sırada yaz mevsimine yer verdiği görülür. Yaz mevsimi Çokum'un öykülerinde sıkıntılı, bunaltıcı haliyle yer alır.

Çokum'un üçüncü sırada sonbaharı kullandığını görürüz. Sonbaharın başka ilkbaharları getirecek olması ise geleceğe ait umutları canlı tutar. Örneğin *Kalabalıkta* adlı öyküde yazar sonbaharı şöyle tasvir eder:

“Derbeder bir rüzgâr eser, savurur her bir yaprağı bir başka yere. Güzdür bu... Acı soğuklar, tatlı ılık mavilerle yeniden yaşanan baharlar getirir...” (Çokum 1974: 72).

Günün saatleri de Sevinç Çokum'un eserlerinde ilginç bir tablo oluşturur: Sanatçının günün saatleri arasında en fazla tercih ettiği saatler: sabah (19 hikâyede), akşam-gece (18 hikâyede), öğle (4 hikâyede) ve öğleden sonra- akşamüstü (15 hikâyede).

Yeni bir şeylerin başladığı ya da yaşananların yorumlandığı sabah ve gece saatlerinin daha fazla tercih edilmesi, Sevinç Çokum'un kahramanlarının iç dünyalarına, hakiki hislerine verdiği ehemmiyetin bir neticesidir. Bir başka ifadeyle yazarın yeni başlangıçların eşiğinde bulunan ya da iç hesaplaşmalara, sorgulamalara yönelmiş insanı anlattığını söyleyebiliriz.

Örneğin *Yalnızlık* adlı öyküde sabahın insan ruhu üzerindeki yansımaları net bir biçimde görmekteyiz:

“Ezan okunurken, içindeki eziklik daha da çoğaldı. Bütün sabahlar temiz doğuyor da, sonradan kirleniyordu galiba. Şimdi ruhları yıkayan bu ses, her şey yeni yeni uyanmağa başlarken etkiliydi. Vıcık vıcık bir öğle sonrasında minaredeki adam, yalnızlığını haykıracaktı ortalığa.” (Çokum 1972: 84).

Gece tasvirleri de şiirsel bir dille, ruha işleyen saatler olarak karşımıza çıkar. Örneğin *Morlar ve Yeşiller* adlı öyküde gece; *“Bütün perdeler, geçmiş zamanın, gecenin menekşe sessizliğinin üstüne kapandı. Çok uzaklardan, yaşamayı anlatan bir şarkı geçti...”* (Çokum 1974: 127) biçiminde anlatılır. Buna uygun olarak akşamüstü de *Sarsıntı* adlı öyküde de görüldüğü gibi, Çokum'un öykülerinde saklı hüznlerle birlikte gelir:

“Az önce bir profesör, akşamla ilgili şiirlerden söz etmişti. Bu şiirlerle ısınıp durmuşlardı. Güzel şiirlerdi değil mi? Yalnızca

güllerin ve gurubun kırmızısıyla örülü akşamları anlatıyordu. Eski akşamları. (...) Hep anlatırlardı. Akşamları, mehtabı, yıldızları. (...) Şimdi güzelliği aramaya vakit yokmuş. Bir tükeniş...” (Sarsıntı adlı öyküden, Çokum 1984:97).

B. Sevinç Çokum’un Hikâyelerinde Mekân Unsuru

Klasik tahkiyenin diğer bir temel unsuru mekândır. Tahkiyede eseri oluşturan vakanın mutlak surette “*gerçek ya da muhayyel*” (Tekin 1989: 44) bir mekâna ihtiyacı vardır. Mekân aynı zamanda şahısları ve zamanı da belirleyen tahkiye unsurudur.

Çokum’un eserlerinde mekânın, “*Olayların sunulmasında, gelişmesinde, kişilerin kişiliklerinin belirmesinde yönlendirici*” (Çetin 2009:133) etkisi olduğu açıktır.

Hikâye ve romanlarında tarihî perspektifi göz ardı etmeyen Sevinç Çokum’un hikâyelerinde mekân unsuru da özenle hazırlanmıştır. Bu özeni yazar şöyle ifade etmektedir:

“Hikâye ve romanlarımda tasvirler, insan ve eşya münasebetleri, tabiatla ilgili dikkatler de geniş bir şekilde yer alır. Dış dünya olmadan, çevremizdeki teferruat ele alınmadan insanın ve olayın canlılık kazanamayacağı kanaatindeyim. Gerçek hayatta da bu böyledir. Çevremiz olmadan biz olamayız. Bu açıdan hikâye ve romanlarıma bakıldığında adeta bir resim kompozisyonu kurmağa çalıştığım, ışık gölge oyunlarına ve renklere ehemmiyet verdiğim görülür. Ses gibi renk de benim için ayrı bir değer taşır.” (Bahattin Karakoç’tan Aktaran Lekesiz 2001:280).

İstanbul aşığı olan sanatçının eserlerinde kuşkusuz esas mekân İstanbul’dur. Yazar, bu şehrin dar ve eski sokakları ile ahşap evlerini anlatır. Eski ahşap evlerin içindeki Türk kadınının, ince zevkini yansıtan köşeleri özenle resmeder. Çokum’un tasvir ettiği mekânların temel özelliği Türk insanının hayat tarzını gösteren unsurlar taşımasıdır.

Sevinç Çokum’un hikâye ve romanlarında zaman ve mekân tasarrufunu yorumlayan Bilge Ercilasun şu tespitlerde bulunur:

“Eserlerinde büyük şehirlerde yaşayan orta halli ve fakir insanlar iç dünyaları ve çevreleriyle birlikte verilmiştir. Teknik bakımdan klasik bir yazar olan Çokum'un eserlerinde zaman ve mekân karmaşık bir şekilde değil, ayrı ayrı, düzenli ve sıralı olarak görülür.” (Bilge Ercilasun'dan Aktaran Tağızade Karaca: 2006: 292).

Yazar *Eğik Ağaçlar, Bölüşmek, Makina ve Derin Yara*'da esas mekân olarak İstanbul'u seçmiştir. *Asmalı Köyün Öğretmeni* ve *Kütahyalı Kız* gibi hikâyelerde Anadolu'ya yönelen Çokum, Kırım Türkleriyle ilgili olan *Rozalya Ana*'da sınırlarımızın dışındaki mekânları, taşıdıkları farklı izlerle karşımıza çıkarır. Bu durum da yazarın bakışını, sadece Türkiye'de yaşayan Türk insanına değil, Türkiye dışındaki Türk asıllı insanlara ve topraklara da yönelttiğini yansıtır.

Deniz, Sevinç Çokum'un 18 hikâyesinde fon olarak kullanılır. *Sulara Gömülen Ay, Dostluk, Yüreklere Uğramak, Alacaklı, Evlerinin Önü, Beyaz Sessiz Bir Zambak* vb. hikâyelerde arka planda insanların iç dünyalarında denizin yarattığı duygular yer alır. *Evlerinin Önü* adlı öyküde bunu açıkça görmek mümkündür:

“Gök kurşun kaplıydı. Eriyip akan bu kurşuni renk denize karışıyordu. Orda burada hasta, bitkin martılar vardı. Bembeyaz değillerdi. Unutulmuş, kırık dökük kuşlar... Ansızın düşüp ölecekmiş gibiydiler. Suyun yüzünü kaplayan yağ, dalga dalga, mor mor belirip kayboluyor, motor çöpleri yara yara ilerliyor. Karşı sahilin, karmakarışık çizgilerine doğru...” (Çokum 1984: 81).

Dış mekân olarak baktığımızda, sanatçının 27 hikâyesinde kırılık mekânlar, mesire yerleri ve parklar mekân olarak kullandığı ortaya çıkar. İnsanın doğa sevgisi ikincil tema olarak hissedilir.

Bentler, Sultansuyu, Hünkar, Harami Dere, Küçüksu, Beykoz çayırı, Emirgân, İstanbul'un meşhur mesire yerleri olarak Sevinç Çokum'un eserlerinde zikredilir. Ancak bu mesire yerleri, genellikle yoksul insanların nefes alabilecekleri alanlar olarak karşımıza çıkar.

Bağ, bahçe işleriyle meşgul olmayı ve doğayı çok sevdiğini bildiğimiz Sevinç Çokum'un 24 hikâyesinde, İstanbul'un betonlaşan yapıları arasında ufacık da olsa insanı rahatlatan bahçeler görürüz. *Galata Bahçeleri* adlı öyküde kahraman; "*Eskiden her evin bir bahçesi olurdu. Şimdi İstanbul'un neresine baksan tıklım tıklım dükkân, ev...*" (Çokum 1976: 171) diyerek, değişimden duyduğu sıkıntıyı dile getirir.

Kimliği Bilinmeyen Kişiler'de toprak canlı bir varlık olarak karşımıza çıkar:

"*Hani bir gün Beykoz çayırına gitmişlerdi. Ebegümeciler, gelin çiçekleri, mürverler açmıştı. Karıncalar yuvalarına girip çıkıyorlardı. Rasim Efendi, "Hele şu toprağa bak! Ne güzel. Senin kapkara dediğin. Neler yaşıyor içinde. (...) Canlı bir şey. (...) Toprak artık onu ürkütmüyordu. Canlıydı demek."* (Çokum 1984:85).

Bundan başka 13 hikâyede ise, İstanbul dışında orman, dağ ve tepeler, - belki de bir kaçış duygusuyla- mekâna dâhil edilmiştir. Örneğin *Kimliği Bilinmeyen Kişiler* adlı öyküde değişen şehrin verdiği bıkkınlığı gidermenin yolu, kırlara gitmektir:

"*(...) Benim kardeşim sonbaharın rengini bile iyice bilmiyor. Bu sokaklara tıklıp kalmışız. Bilmiyor. Bir orman nasıl sararır, türlü renklerle yanar tutuşur, otlar nasıl toprağa sine sine yağar, bilmiyor. Geçeriz. Kısıklı taraflarına. Yahut Emirgân'a gideriz. Görsün ağaçları.*" (Çokum 1984: 77).

Korku adlı hikâyede kahramanın: "... *Şehirdeki parçalanış, bir başkasını yakından tanımayı engelliyordu. Dağda bir bütündü insan...*" (Çokum 1974: 103) sözleri, Çokum'un şehri algılayışını da ortaya koymaktadır.

Sevinç Çokum'un 11 hikâyesinde yine açık mekâna ilave olarak gökyüzü tasvirlerine rastlıyoruz. Gökyüzünün renklerinin insan ruhu üzerindeki tesirlerini göz ardı etmeyen Çokum, öykülerinde kahramanların psikolojilerini yansıtırken, gökyüzünden de yararlanmıştı. Sanatçı; "*Varsın şehir üstüne yürüsün yeşillerin. Güneş var gökyüzünde...*" (Çokum 1972:6)

diyerek, hayatın zorluklarını bir nebze de olsa görmezden gelmek eğilimindedir.

Tarihi olayların anlatıldığı eserlerde mekânı cepheler oluşturur. İncelediğimiz hikâyelerin 8'inde cephe manzaraları, kahramanların ruh hallerini, savaşın kötü taraflarını aksettirici tarzda sunulmuştur. *Edirne Edirne* adlı öyküde Romanya, Trablus ve Balkanlardaki savaşlar, Edirne muhasarası, *Eskimeyen Adam*'da Çanakkale, *Küller* ve *Kaybolmuş Akşam Alacaları*'nda de Kurtuluş Savaşı hatırlanır.

Cepheler acıların yaşandığı mekânlardır. *Kaybolmuş Akşam Alacaları*'nda Elmas Nine'nin sözlerinde savaşın yıkıcı yüzü karşımıza çıkar. Çünkü "(...) *Cephe dendi mi, bir ahiret günü karmaşıklığı geliyordu gözünün önüne.*" (Çokum 1995: 69).

Yine dış mekâna dâhil ettiğimiz bir bölüm de Türk iskân sahasının dışındaki ülkeler bahsidir. Göç olgusunun yazarın hayatında önemli bir yer işgal ettiği açıktır. Dünyanın dört bir yanına dağılmış, ancak kendi kültürünü de muhafaza etmeye çalışan Türk insanının, var olma ve hayata tutunma mücadelesi, incelediğimiz eserlerde çarpıcı biçimde karşımıza çıkar.

Sevinç Çokum'un öykülerinde, geçim derdiyle çalışmak için yurt dışına giden insanlar ile ardında bıraktıkları, çözülmüş ailelere de dikkat çekilir. *Mavi Karanlık* adlı öykünün kahramanı Hatice, kocası Almanya'da, çocukları yuvada, kendisi hastanede yatan bir kadındır. *Makina, Renkli Resimler*'de Almanya, insanları sömüren, tüketen bir çark gibidir. *Seni Tanıyorum, Kırık Bir Dal, Yabancı Sokaklar, Haliç Akşamları* gibi öykülerde de Almanya ekmek kapısıdır.

Almanya'da yaşayanların artık Türkiye'yi beğenmemesi de bir başka meseledir. Örneğin *Bir Geminin Getirdikleri* adlı öyküde, Nevzat'ın karısı; "İstanbul'a geldik, bir huysuzluktur başladı (...). *Kabalık, pislik... Bizim oralarda tertemizdir sokaklar...*" (Çokum 1984: 60) diyerek İstanbul'u beğenmediğini ifade etmektedir.

Dairenin Merkezi adlı öyküde Amerika, Türkiye'de yaşayan Ermeni asıllı vatandaşlar için hayalleri süsleyen bir ülkedir. *Paşa Mahallesi* adlı öyküde Rum asıllı vatandaşların göç ettikleri ülkelerin başında Yunanistan gelir.

Özetle, 23 hikâyede işçi gönderdiğimiz Almanya, tahsil için tercih edilen Avusturya, Londra ve Fransa, gayrimüslim vatandaşlarımızın rağbet ettiği Amerika, savaş münasebetiyle askerlerimizin gittiği Romanya, Beyrut (Lübnan), Trablus (Fas), Arnavutluk, Süveyş, çeşitli vesilelerle Irak, Afrika ve Avustralya, sanatçının hikâyelerinde bahis konusu ettiği ülkelerdir. Kısaca, Çokum Türk insanının izini bıraktığı her coğrafyada bu izleri takip etmeye çalışmıştır.

21 hikâyede şehir olarak umumiyetle İstanbul'un yıpratıcı, insanları yoran, üzen olumsuz taraflarını görmekteyiz. Örneğin *Bezgin* adlı öyküde kahraman biraz soluklanmak için İstanbul'dan uzaklaştığı halde, İstanbul'un "görünmez, fakat yıkılmaz duvarlarını", "birbirini yiyen insanlarını, duvar duvar örülmüş kurallarını" bir türlü unutamaz (Çokum 1972:51).

Sevinç Çokum, İstanbul'un çeşitli semtlerini de mekân olarak kullanır. En çok adı geçen semtler şunlardır: Taksim, Şişli, Beşiktaş, Üsküdar, Eminönü, Beyoğlu vb. gibi merkezi yerler dışında Kasımpaşa, Kısıklı gibi alt gelir seviyesindeki insanların oturduğu semtler ile Bostancı, Ortaköy, Etiler gibi belli gelir seviyesinin üstündeki insanların yaşadığı semtleri de mekân olarak kullanır.

Yine semtlere bağlı olarak 41 hikâyede İstanbul'un çeşitli cadde ve sokaklarından manzaralar sunulur. Yazarın şehrin değişmesiyle şekillenen kalabalık sokaklarının hareketliliğine, canlılığına, bunun yanında güvensizliğine dikkat çektiği *Denizin Dalgaları Saçların* adlı öyküde evle sokak arasındaki farkın yorumlanması, Nahide adlı kadın kahraman aracılığıyla sunulur:

"Sokak ve ev... Bu ikisi ayrı şeylerdir. İnsan sokakta daha yalnızdı. Evden kopup birdenbire kendisini iş hayatının içinde bulan bir kadın, bu yalnızlığı, daha derinden duyardı. Dükkân yeni açıldığında Nahide de sokağı yeni yeni tanıyordu. Sanki bilmediği bir yerde, kaybolacağı bir ormandaydı..." (Çokum 1993:142).

Sokağın eski çehresi ile yeni çehresi arasındaki farklılıklar, ardında eskiye özlemin hissettiren bir yaklaşımla sunulur. Örneğin *Paşa Mahallesi*'nde "(...) Sesler çoğalmış gitgide... Dar sokakların, sokak

mahalle anlayışının ve hayatının kaybolduğu" (Çokum 1976: 58) yılları yaşamanın hüznü vardır.

Hikâyelerinde mekân olarak en fazla İstanbul'u tercih eden Sevinç Çokum, sanatçı olmanın ötesinde bir kadın hassasiyeti ve dikkati ile İstanbul'un hemen her köşesini –ki eserlerinde yer alan semtler pek çoktur-hikâyelerine nakışlamıştır. Özellikle de Beyoğlu, yazarın vazgeçemediği semtlerdendir. İnci Enginün'e göre Çokum'un hikâyelerinde bambaşka bir Beyoğlu vardır (Enginün 2001:358).

Sevinç Çokum'un eserlerine İstanbul dışında dâhil ettiği diğer şehirlerden bazıları, Bursa, Ankara, Siirt, Kütahya, Edirne, İzmir ve Çanakkale'dir.

Çok Eskiden adlı hikâyede, Bursa, yine eskiye özlemle karşımıza çıkar:

"O evleri görecektin... Bizim evi... Çoğunu yangınlar alıp götürdü. Ova da ovaydı o zaman. Sonradan şehir ovaya doğru yayıldı. O eski evlerin yerine apartmanlar yapıldı. Hâlbuki Bursa evleri bu camilere, türbelere, çeşmelere yakışan şeylerdi..." (Çokum 1984:21-22).

Yine şehir hayatının anlatıldığı hikâyelerin 32'sinde esnaflara ait mekânlar söz konusu edilir. Buradan, hayatlarından kesitler sunulan kahramanların birçoğunun esnaf olduğu anlaşılmaktadır. Kuaför salonu (*Bezgin*), demirci dükkânı (*Yokuş Aşağı*), bakkal dükkânı (*Göz, Alacaklı*), tornacı dükkânı (*Eskiciler Sokağı*) gibi pek çok işyeri mekân olarak karşımıza çıkar.

Biri Ay Biri Yıldız adlı öyküde Müslim'in tahsildar olarak çalıştığı yerler, esnaf mekânlarının pek de iç açıcı yerler olmadığını ortaya koyar:

"(...) Koltuğunun altında bir çanta, insana güven vermeyen sokaklar. (...). Karanlık yüzü kapılar. (...) Loş hanlar, izbe merdivenler, helâ kokuları, kapılarda tabelalar, sıcak bir yere girmenin sevinci. (...) Merdivenlerdeki kirli camlar, hiç gelmeyecek yazlara karşı güvercin pislikleri ve tozla sıvanmıştı. O hanlarda kendi halinde bir hademe veya çay ocakçısı görürdü. Yüzlerine bir karanlık çökmüş olurdu." (Çokum 1984: 61).

Sanatçı, yalnızca 9 hikâyede köy ve kasabalara bakışını yöneltmiştir. O köy kökenli ancak, şehirdeki insanı ele alır. Ve bu insanın bilhassa iç dünyasına yönelir. 54 hikâyesinde kişilerin iç dünyalarını ele veren ev-ev içi tasvirlerine rastlamamız bu tespiti doğrular. Sanatçının anlattığı evler, şehrin artık eskimeye yüz tutan semtlerine sıkışmış, ayakta durmasına rağmen, zamanın ve değişen anlayışların müsaade etmediği, acınası evlerdir. Ve bu evler adeta birer ruh taşır. *Denizin Dalgaları Saçların* adlı öyküde bunu açıkça görmek mümkündür:

“(…) Aklı evdeydi. Ev bakım isterdi. Evsiz hayat olmazdı. Ev... (…) Sanki bu ev canlıydı, nefes alıyordu; onların yokluğunda garipleşiyordu, boynu bükülüydü. Nahide geldi mi o saatlerde üzerlerine güneş vurmuş halılar, tozlu eşyalar, mutfak ve balkonlar, yıkayamadığı üç beş çay bardağı, hepsi seviniyorlardı. Ama bu ayrılığa alışmalıydı ev. Alışmalıydı.”
(Çokum 1993:146-147).

Yeniliğin sembolü olarak, çoğu kez modern hayata ilgi duyan insanların özlemi şeklinde karşımıza çıkan apartmanlar (ki 12 hikâyede mekândır) eski, ahşap evlerin arasında birer ikişer boy göstererek, sosyal değişimi de gözler önüne serer. Sayısı azalan konak, yalı ve köşkler ise yalnızca 7 hikâyede zikredilir. Bunun gibi eski zamanların sembolü olan saraylar da sadece 5 hikâyede söz konusu edilir.

Bunlardan başka hastane ve hasta odası, çeşitli eğlence yerleri, mektepler, oteller, hanlar, lokantalar ve az sayıda da olsa devlet daireleri şehirlî insanın bulunduğu mekânlar olarak karşımıza çıkar. Cami, mescit, kilise gibi dinî mekânlar ile şehir hayatının gereği çeşitli ulaşım araçları Sevinç Çokum’un tercih ettiği mekânlardır.

Bütün bu tespitlerden sonra diyebiliriz ki, Sevinç Çokum, İstanbul’un hemen her köşesine göz gezdirir. Özellikle “*eski İstanbul sokaklarını, evlerini, ev içi hayatın inceliklerini*”(Tağızade Karaca 2006:292) işlerken, “*İstanbul’un geleneksel sosyal dokusundan*” (Tağızade Karaca 2006:292) da kesitler sunar. Yazar, şehirde tutunmaya çalışan insanların yaşadıkları mekânlar ile İstanbul’daki hızlı değişimin şaşırttığı, kimi zaman da bunalttığı insanların sıkışmışlıklarına ayna tutar.

Mekânın, “*dış gerçekliğin (fiziki çevrenin)*” olduğu kadar “*iç gerçekliğin (moral gerçeğin) yansıtılmasında bir ayna olduğu*” (Tekin 1989: 46) gerçeği Sevinç Çokum'un hikâyelerinde de varlığını hissettirir. Buna ek olarak Çokum'un hikâye ve romanlarında öne çıkan bir diğer husus ise mekânın yazarın, özel dikkatlerini de ortaya koymasıdır. Bu konuya değinen İnci Enginün, Çokum'u “*eşyaya ve ayrıntıya*” verdiği önem bakımından Tanpınar'a benzetmektedir (Enginün 2001:359).

C. Sevinç Çokum'un Hikâyelerinde Şahıs Kadrosu

Şahıs kadrosu tahkiyeli eserin en önemli unsurudur. Şahıs kadrosunun tasnifi, tahlili ve niteliği, eserlerin özelliklerini belirler. Aynı zamanda sanatçının eserini oluşturmadaki başarısını da ortaya koyar.

Tahkiyeli eserde şahıs kadrosu nadiren “*hayvan, eşya, harf, sayı, işaret ya da daha başka bir şey (simge)*” de olabilir (Çetin 2009: 142). “*İnsanın dışındaki simgelerden oluşan figüratif elemanlar da çoğu zaman insani nitelikleri, fiilleri, duygu ve düşünceleri aktarmakla görevlendirilirler.*” (Çetin 2009: 142).

İnsan unsurunu “*temel*” olarak kabul ettiğini ifade eden Sevinç Çokum'un hikâyelerindeki şahıslar dünyası oldukça zengindir. Hemen her yaş grubundan kadın ve erkek kahramanları, Çokum'un hikâyelerinde canlı birer şahıs olarak görmek mümkündür. Yazar, hikâye ve romanlarındaki kişileri nasıl oluşturduğu konusuna şu açıklamayı yapmıştır:

“Tip tip insan var bende. Kahraman tipi var, yiğit insan tipi var. Tarihî romanlarda bu daha ziyade görülür. Ama ben bu insanları pek fazla idealize etmiyorum. Yani insanların zaaflarıyla birlikte sergilenmesine çalışıyorum. Çünkü doğrusu odur diye bakıyorum. Bazen gerçek kişilerden yola çıkıyorum, gerçek kahramanları anlatıyorum. Bazen ailemden gerçek kahramanları alıyorum. Onları biraz değiştiriyorum, ilaveler yapıyorum. Son yazdığım romanda gerçek kişilerin bazıları kendi isimlerini taşır, bazıları taşımaz. Yani değişik isimlerle geçer.” (Yılmaz 1997: 25).

Edebi eserin “insan” odaklı olduğunu gözden kaçırmayan Çokum, yaşanan sosyal değişmelerin, bireyler üzerindeki etkilerini irdelerken,

tahkiyeli eserlerinin haricinde gerçek yaşamdaki “insan” a büyük da önem vermektedir:

“İnsan, hikâye ve romanın odak noktasıdır. Bunu yeniden enine boyuna ve farklı perspektifleriyle düşünmeye başladım. İnsan çevresiyle, bağlı olduğu değerlerle ve aynı zamanda ait olduğu değerlerle var ama bir de insanın yalnızlığı var... İnsan özünde yalnız bir varlık zaten... Kararlarında, dünyasında, düşüncesinde yalnız olan insanın yapısı da çok karmaşık... Onun için bazı basmakalıp değerlendirmelerle insanları şöyle veya böyle iyi veya kötü diye ayırmaya karşıyım... Hiç değilse insan için, neden iyi veya neden kötü diye düşünmeli... Hikâyede de bu olmalı, romanda da...” (Sevinç Çokum’dan Aktaran Tağızade Karaca 2006: 294)¹¹.

İlk öykülerinde genellikle genç kadınların ve çocukların öne çıktığını gördüğümüz yazarın eserlerinde değişik kişilikte pek çok kız ve erkek çocuğunu görmekteyiz. Çokum’un öykülerindeki kız çocukları, bir hastalık dolayısıyla ya da başka sebeplerle biraz şımartılmış, hırçın çocuklardır ki, bunun izlerini Çokum’un çocukluğunda geçirdiği hastalık ve sonrasında yaşadıklarında görmek mümkündür. Erkekler ise daha gelir durumu düşük ailelere mensup, geçim derdine ortak olmuş, daha sakin, erken yaşta olgunlaşmış çocuklardır.

Genç kızlar, umumiyetle yoksul ailelere mensup, duygulu insanlardır. Bunların bir kısmı ya hiç eğitim almamış ya da eğitimlerini yarıda bırakmıştır. İncelediğimiz öykülerdeki genç kızlardan çok az bir kısmı üniversitelidir.

Bir kadın yazar olarak, kadın hassasiyeti ve duyarlılığıyla, gerek toplumsal hayat, gerekse aile ya da özel hayat içinde bocalayan, çıkış arayan kadını anlatırken, “*Kişisel yetenekleriyle ayakta kalmayı bilen kadınlardan*

¹¹ Kendisiyle 3 Haziran 1996 tarihinde yaptığımız mülâkatta, yine “insan” konusuna değinmiş ve şu açıklamalarda bulunmuştu: “... İnsanlar insandır diyorum. Hangi rozeti taşırsa taşırsın, hangi görüşü taşırsa taşırsın... Hele son yıllarda bu görüş bende daha fazla gelişmeğe başladı. Nerede olursa olsun iyi insan bulabiliriz. Hangi görüş içerisinde olursa olsun. Çünkü her şeyden önce insanız biz. Buna inanıyorum ben. Bizim rozetlerimiz falan sonradan geliyor. Onlar sonradan takılmış şeyler. O zaman da işte insana daha farklı bir şekilde bakıyorsunuz. Daha derinleştiriyorsunuz yazdıklarınızı.” (Yılmaz 1997: 26).

yana” (Tağızade Karaca 2006 291) tavrı koymaktadır. Güçlü kadın kahramanların öykülerini anlatan Çokum bunun nedenini, etrafında daima güçlü kadınlar görmüş olmasına bağlamaktadır (Yılmaz 1997:26). Genellikle “*dirençli, kendinde güvenen, vefakâr*” kadınları anlatan yazarın, “*küçük dünyaları içinde ruhsal çelişkiler, basit umutlar, gönül kırıklıkları yaşayan*” ve “*toplumsal hayatın bir göstergesi niteliği*” (Lekesiz 2000:129) taşıyan kadınlar da incelediğimiz öykülerde karşımıza çıkar.

Yine Ömer Lekesiz’in yorumu ile Sevinç Çokum,

“Halide Nusret Zorlutuna ve kuşağının “yalnız, hülyalı, mazbut kadın” imgesini, büyük kentin sokaklarındaki hayata katılan bir kadın imgesiyle değiştirmiş ve bu kadınları ideolojik anlamda toplumcu olmayan ancak mevcut toplumsal hayatı belirleyen etkili bir güç olarak öykülerine taşımıştır.” (Lekesiz 2000:129).

Genç kadınlar umumiyetle çalışmayan ve mutsuz tecrübeler yaşamış, yine de hayatta gülümseyecek bir şeyler arayan kişilerdir. Ayrıca Çokum’un öykülerinde, “... *Büyük şehrin arka sokaklarında yaşayan veya kaybolan orta halli insanlar, özellikle kadın ve genç kızlar, hikâyede okunup bittikten sonra da okuyucunun zihninde yaşamaya devam eder.*” (Enginün 2001: 358).

Yazarın incelediğimiz öykülerindeki orta yaşa yakın kadınların çoğunluğu evli, anne olmuş kimselerdir. Bu kadınlar zamanlarının büyük bir bölümünü çocuklarına ayıran, fedakâr annelerdir. Hemen her kesimden seçilen orta yaş ve üzerindeki kadınlar anılarıyla yaşarken, geçmiş günlerini arayan, iyimser kadınlardır.

Çokum’un hikâyelerinde yer alan erkekler, kadın bir yazarın kaleminden çıkmasına rağmen oldukça kalabalık ve ustalıkla oluşturulmuştur. Bu da kadın olsun, erkek olsun, Çokum’un temelde insanı anlatma çabasının bir sonucudur. Genç erkeklerin çoğunluğu ticaretle uğraşan, satıcılık yapan, eğitim alamamış kimselerdir. Bir kısmı ise üniversite tahsili görmüş, avukat, mühendis, öğretmen gibi kişilerdir.

Bir kısmı çırak olarak çalışma hayatına atılmış, yoksul, kıt kanaat geçinen, çalışarak tahsil hayatlarını sürdüren gençlerin yanı sıra zengin

ailelerin üniversiteli, şımarık delikanlıları da Sevinç Çokum'un şahıs kadrosuna girer. Özellikle *Eğik Ağaçlar* ve *Makina*'daki bazı hikâyelerde yazar, “sağ-sol çatışmaları içinde kaybedilen gençleri ele alırken aynı zamanda İstanbul'a göçün ortaya çıkardığı tehlikelere de” (Enginün 2001: 358) işaret etmiştir.

Bu öykülerde, bir kısım emekli olmuş erkekler eşleriyle yarı kavgayla, yarı sohbetle vakit geçirirken, bir kısmı da yalnızlıklarını paylaşacak birilerini bulma gayreti içindedirler. Yine de bu insanların yüzündeki huzur okuyucuyu yakalar.

İncelediğimiz öykülerde karşımıza çıkan orta yaşlı erkekler, aile babası olan, ancak hayatta pek başarılı olamamış kimselerdir. Bu sebeple hem kendi içlerinde, hem de çevrelerindeki insanlar arasında devamlı bir sorgulama halindedirler. Bunların da çoğunluğu ticaretle meşguldür. Çoğunun çocuklarıyla iletişim problemi vardır. Yaşlı erkekler ise mazilerini yâd eden emekliler (umumiyetle öğretmen, profesör, polis) ile esnafılık yapan kimselerdir.

Çokum'un hikâyelerinde, Türklerin yanı sıra -İstanbul'un Rum, Ermeni gibi unsurları barındıran kozmopolit yapısı gereği- azınlıklar da karşımıza çıkar. Ancak bunların sayısı ve derinliği diğerlerine oranla dikkat çekici boyutlarda değildir.

Sevinç Çokum'un kahramanlarının “çok belirgin ve tipik özellikleri olmayan” kişiler olduğunu ifade eden Muhammet Taha, “... birleşseler, ayrılırsalar; bir kahvede çay içseler, birlikte yolculuk yapsalar, bir hastalığın gerilimini de yaşasalar, herkes kendi yalnızlığıyla, kendi umutlarıyla, şunca yıl geçmiş hayatının acı ve tatlı yönleriyle, dünyaya açılan pencerelerinden bakarlar.” demektedir (Taha 1988:279). Bunlar, sosyal ve kültürel değişime karşı koyamayan, ama özündeki manevi değerleri de kaybetmeden “yaşayıp giden” kişilerdir. Büyük kavgaları ya da büyük kaygıları yoktur. Bu bakımdan yazarın hikâye kişilerinde, günlük hayatın telaşı içinde savrulurken, tutunacak bir dal arayışı gözlenir.

İlk hikâye ve romanlarında Hümanist çizgide, “toplum-fert” arasındaki ilişkileri sorgulayan yazar, zaman içinde insanın “iç yapısındaki” değişimlere yönelmiştir. Böylece, insanın “zaafı, duyuları, yoksullukları,

üstünlükleri ile...” insan olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Çokum 2007:6-7).

SONUÇ

Türk edebiyatında modern manada tahkiyeli ifadeye dayalı eserler, Tanzimat'tan sonra verimli bir döneme girer. Sevinç Çokum da Türk tahkiyesinin 1970'ten sonra yetiştirdiği önemli kadın yazarlardandır. Eserlerinde sosyal, siyasi ve kültürel değişimlerin, bireyin iç dünyasındaki izlerini görmek mümkündür. Çokum'un öykülerinde, sokaktaki insanın yalnızlığına, sıkışmışlığına, çıkış arayışlarına umutlu bir bakış açısı ile dikkat çeker. İncelediğimiz öykülerde değişime ayak uydurmaya çalışırken, özünü kaybetmeden varlığını sürdürmeğe çalışan insanların karşısında, yozlaşmış, kültürüyle bağlarını koparmış insanlara eleştirel bir bakışla yaklaşıldığını söylenebilir. Hikâyelerinde yaşadığı zamandan, tarihi dönemlere kadar geniş bir yelpazede yürüdüğünü gördüğümüz yazarın eserlerinde, mekânın da adeta canlı bir tahkiye unsuruna dönüşmüştür. Yazarın mekâna bakışında eski ile yeni karşılaştırılırken, eskiye özlem açıkça hissedilir.

Sevinç Çokum'un hikâyeleri, edebi kıymetinin yanında, Türk insanının 1970'ten sonra yaşadığı değişimleri görmek açısından ayrıca bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

I. Sevinç Çokum'un Eserleri

- ÇOKUM, Sevinç (1972), *Eğik Ağaçlar*, İstanbul, Haşmet Matbaası.
ÇOKUM, Sevinç (1974), *Bölüşmek*, İstanbul, Türk Edebiyatı Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1976), *Makina*, Ankara, Töre-Devlet Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1984), *Derin Yara*, İstanbul, Cönk Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1993), *Onlardan Kalan*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1995), *Rozalya Ana*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1993), *Bir Eski Sokak Sesi*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (1997) *Evlerinin Önü*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
ÇOKUM, Sevinç (2007) *Tren Burdan Geçmiyor*, Ötüken Yayınları.

II. Yararlanılan Kaynaklar

ARGUNŞAH, Hülya (1988), “Sevinç Çokum: Onlardan Kalan” *Türk Edebiyatı Dergisi*, Ocak, S.171, 70-72.

AYDIN, Mehmet (2001), *Edebiyatımızda Kadın Şar ve Yazarlar Sözlüğü*, Ankara, Alesta Yayınevi.

ÇETİN, Nurullah (2009), *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara, Öncü Kitap Yayınları.

ÇOKUM, Sevinç (1972), *Eğik Ağaçlar*, İstanbul, Haşmet Matbaası.

ENGİNÜN, İnci (1974), “Sevinç Çokum: Zor”, *Hisar Dergisi* XVII, S.167, 15-16.

ENGİNÜN, İnci (2001), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 2. Bs., İstanbul, Dergâh Yayınları.

ERCİLASUN, Bilge (1977), “Sevinç Çokum: Makina”, *Türk Edebiyatı Dergisi* IV, S.44, 22-24.

KABAKLI, Ahmet (1994), *Türk Edebiyatı V*, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

LEKESİZ, Ömer (2000), “Yeni Türk Edebiyatında Kadın Öykücüler”, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Yıl 4, S.46/47, s.124-130.

LEKESİZ, Ömer (2001), *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 4*, İstanbul, Kaknüs Yayınları.

TAĞIZADE KARACA, Nesrin (2006), *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*, Ankara, Vadi Yayınları.

TAHA, Muhammet (1988), “1987'nin Değerlendirilmesi” Ankara, *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı*, Türk Yazarlar Birliği Yayınları, 273-281.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi C.I. (2001), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TEKİN, Mehmet (1989), *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları.

TOROS, Halime (1994), “Rozalya Ana”, *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı*, Ankara, Türk Yazarlar Birliği Yayını, 233-234.

TURAL, Sadık (1994), *Zamanın Elinden Tutmak*, Ankara, Ecdad Yayınları.

www.edebiyatsanat.com, 14.04.1012, 00:58).

YILMAZ, Ayfer (1997), “Sevinç Çokum'la Tahkiyenin Üç Unsuru (Zaman, Mekân, Şahıslar) Üzerine Mülâkat”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, Yıl 25, S. 285, s.25-26.